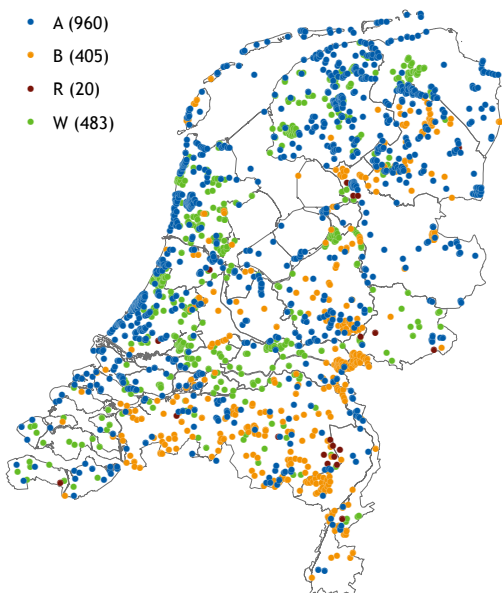

BMP 2014: een goed broedseizoen!

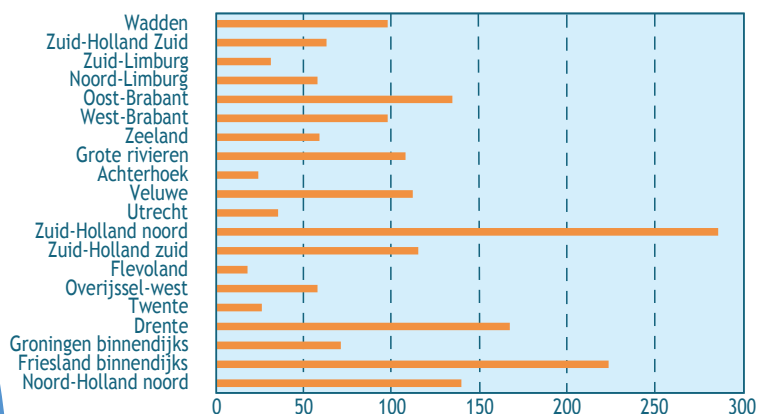
Torenvalken hadden in het muizenjaar 2014 gemiddeld wel 5 jongen per succesvol nest (nestkaarten). Foto: Reint Jakob Schut/Agami

- A (960)
- B (405)
- R (20)
- W (483)

Figuur 1. Overzicht van de in 2014 onderzochte proefvlakken, met onderscheid per BMP-type. Blauw = Alle soorten (A), Oranje = bijzondere soorten (B), Groen = Akker/Weidevogels (W) & Rood = roofvogels (R).

Figuur 2. Aantal in 2014 getelde BMP-proefvlakken per district.

Opvallend veel broedvogelsoorten hadden in 2014 een relatief goede stand. Ook enkele soorten die al jarenlang in de verdrukking zitten, kenden een (tijdelijke?) opleving. Dat we dit weten komt door de trouwe achterban, die ervoor zorgde dat ook het 31e veldseizoen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) uitstekend verliep.

Meer dan 1800 telgebieden

De teller staat op 1872 getelde en ingeleverde telgebieden (alle onderdelen bijeen), iets meer dan in 2013. Overall in het land liggen telgebieden (figuur 1), met echter flinke regionale verschillen (zie ook figuur 2). Koploper is het vasteland van Zuid-Holland, waar de duinstreek jaarlijks bijna integraal wordt onderzocht. Voeg daar een mooi project in de Bollenstreek, een provinciaal weidevogelmeetnet en diverse lokale actievelingen aan toe, en je krijgt een fraai totaalbeeld. In Zuid-Limburg, de Achterhoek, Utrecht, Flevoland en Twente kan het BMP een stevige boost gebruiken. Hulde trouwens voor de tellers aldaar! Mede dankzij hen zit er in bijv. Utrecht en Twente (Engbertsdijkerven) weer enige groei. Dat geldt ook voor Groningen, maar een vergelijking met buur Friesland valt wat mager uit. Sommige districten moeten het momenteel vooral van enkele telgroepen hebben. Zo wordt in Limburg-noord 55% van alle gegevens geleverd door VWG Nederweert en IVN-VWG Maas en Niers.

Veel plotjes liggen in agrarisch gebied (figuur 3), maar bedenk dat hieronder ook door natuurorganisaties beheerde weide-reservaten vallen. Tellers prefereren veelal fraaie natuurgebieden; 765 plots (40% van het totaal) liggen in Natura 2000-gebieden. De categorie 'stedelijk' scoort dit jaar relatief goed dankzij een uitgebreid project in Alkmaar. Voor jaarlijkse dekking van stedelijk gebied varen we tegenwoordig vooral op het Meetnet Urbane Soorten (MUS), waarvan de gegevens zijn verwerkt in de trends (zie ook nummer 1 van Sovon-Nieuws 2015).

dig) in het uiterste noordoosten te vinden. Neerslag viel vooral in de vorm van regen; de totale neerslagsom lag iets onder normale waarden.

Het voorjaar was eveneens erg mild, vooral maart en april. Maart was nat, de andere maanden kenden een gemiddelde hoeveelheid neerslag. Het totaalbeeld wijkt sterk af van voorjaar 2013 met zijn aanhoudende (in maart extreme) koude en droogte. Muizenpopulaties gingen crescendo, Bos- en Veldmuis waren al in het voorjaar bijzonder talrijk. De vroege rupsenpiek kan de biologische klok van sommige Afrika-trekkers in de war hebben geschopt.

De neerslagcijfers in de Sahel, van belang voor veel daar overwinterende soorten, waren gemiddeld. Ook in Zuid-Europa was de winter aan de milde kant.

Resultaten

De focus ligt op de vraag hoe onze broedvogels het in 2014 deden ten opzichte van de vijf voorgaande jaren. Ook trends op langere termijn en opvallende verschillen tussen 2013 en 2014 komen aan bod.

Sterke afname: 4 soorten

Slechts vier soorten noteerden in 2014 een sterke afname ten opzichte van de periode 2009-13. Sijs en met name Kwartel zijn 'alles of niets'-soorten die dankzij hun erratische voorkomen al jaren aan de kop of juist de staart van de BMP-overzichten figureren. Na piekjaar 2011 verschenen er slechts mondigesmaat Kwartels en 2014 was daarop geen uitzondering. Voor een piekjaar Sijsen moeten we terug naar 2000.

Weers-omstandigheden

De winter van 2013/14 verliep ongekend zacht: bijna geen vorstdagen en in februari gemiddeld dik drie graden warmer dan normaal. Vorst en sneeuw van enige betekenis waren alleen (kortston-

Veel soorten van loofbos doen het behoorlijk, maar de Fluiter is na een bescheiden opleving in 2010-13 terug op het magere niveau van daarvoor. Of de hoge stand van Bosmuizen – die snoepen wel een fluitereitje – van invloed was op het vestigingsgedrag van deze grondbroeder, is onduidelijk. Zo valt het op dat de teruggang in het midden en zuiden des lands rigoureuzer was dan in het noorden. Rob Bijlsma doet in een fraai artikel in Drentse Vogels verslag van het fluiterseizoen en memoreert dat de vogels vaker dan anders in naaldbout foerageerden, en op andere prooien dan de gebruikelijke rupsen.

Matige afname: 16 soorten

Zestien broedvogelsoorten deden het in 2014 wat minder dan in 2009-13. Het merendeel ervan neemt ook op langere termijn af, met Soepgans en Turkse Tortel (stabiel) als uitzondering. Dat Zomertortel en Kleine Barmstijfs het iets minder slecht deden dan in voorgaande jaren is mooi, maar de populatie bedraagt nog slechts 13% resp. 18% van die in 1990.

De naalddouwspecialisten Zwarte Mees en Kuifmees profiteerden niet van de milde winter. Dat geldt ook voor de Zwarte Specht, terwijl de Kleine Bonte Specht na een jarenlange opmars nu een dipje vertoont. Liefhebbers van woeste theorieën memoreren de toename van de Middelste Bonte Specht, die in sommige gebieden gelijke tred vertoont met een daling van het aantal Kleine Bonte. Een oorzakelijk verband is echter onwaarschijnlijk.

Enkele gewone soorten van landelijk gebied als Wilde Eend, Fazant en Ringmus doen het al een tijdje niet goed; een lijn die in 2014 is doorgetrokken. De Fitis leek na een dip rond de eeuwwisseling in de lift, maar neemt nu wederom af. De Britten repen van toenames in Schotland en Ierland, tegen afname in grote delen van Engeland. Bij ons treedt de grootste afname op in duinstruweel en bossen op zandgrond in het midden en zuiden. In de noordelijke bossen en op de heide is de afname geringer. De *Klimaatatlas* verwacht dat de Fitis in de loop van de eeuw grote delen van het huidige Midden-Europese verspreidingsgebied zal opgeven, maar zich in het hoge noorden kan uitbreiden. De veronderstelde verspreidingsgrens rond het jaar 2100 loopt dwars door Nederland. Stug doortellen, over enkele jaren kunnen we meer zeggen...

Stabiel: 43 soorten

Tien soorten vertonen ook op langere termijn (1990-2014) geen duidelijke ontwikkeling. Dat wil bepaald niet zeggen dat er elk jaar ongeveer evenveel geteld worden. Zo deed de Gele Kwikstaart het goed in de jaren negentig, liet hij een veer rond de eeuwwisseling en ligt de recente stand zo'n beetje daartussenin. De stabiele tot positieve trend van Nachtegalen in de duinstreek en elders in het westen, wordt landelijk weggestreepd door afname op de oostelijke zandgronden.

Liefst 23 soorten die op lange termijn een daling vertonen, behoren tot de 43 recent stabiele soorten. Hieronder een zwik soorten van agrarisch gebied, zoals Torenvalk, Patrijs, Waterhoen, Scholekster, Kievit en

Grutto. Een gevolg van gunstige natuurlijke condities dit voorjaar, een begin van herstel dankzij agrarisch natuurbeheer? We zijn benieuwd of 2014 meer dan een incidenteel piekje zal blijken te zijn. Overigens lag de gemiddelde index van genoemde zes soorten in 2014 nog altijd 60% lager dan in 1990.

Tien soorten vertonen op langere termijn een toename. Daaronder nogal wat huis-, tuin- en keuken-soorten als Merel en Vink, maar ook moerassoorten als Sprinkhaanzanger en Rietgors.

Matige toename: 23 soorten

Veertien van de 23 soorten die het relatief goed deden in 2014, vertonen op lange termijn een stabiele tot licht positieve trend. Meest opvallende uitzondering is de Ransuil, die na 1990 in een vrije val raakte. De muizenpiek van 2014 zorgde voor een plotse toename, maar ten opzichte van het jaar 1990 bedroeg de stand maar een kwart; dat wekt niet de indruk van krachtig herstel. Zeven soorten nemen op langere termijn af: Zomertaling, Slobeend, Koekoek, Veldleeuwrik, Braamsluiper, Ekster en Kneu. De Zomertaling beleefde na een mager 2013 weer een behoorlijk jaar. De index van de Veldleeuwrik vertoonde voor het eerst sinds 2007 een stijging van enkele procenten. Die bleef in agrarisch gebied beperkt tot de hoge zandgronden en laagveen, en gold niet voor de zeekleigebieden die voor deze soort zo belangrijk zijn. De voorzichtige recente toename van de Ekster doet zich alleen voor in stedelijk gebied, terwijl de afname in duinen, bossen en landelijk gebied gestopt lijkt.

Sterke toename: 25 soorten

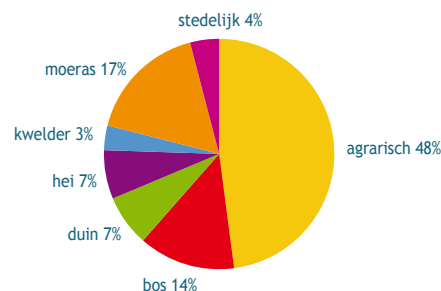
Een opvallend hoog aantal van 25 broedvogelsoorten deed het in 2014 veel beter dan gemiddeld over de periode 2009-13. Zes ervan vertonen ook op de langere termijn een stevige toename: Grauwe Gans, Nijlgans, Krakeend, Halsbandparkiet, Roodborstspuit en Putter.

Bij sommige soorten zal het effect van de milde winter doorslaggevend zijn, met de Winterkoning als hét klassieke voorbeeld (figuur 6). Of ook de fikse stijging van Groene Specht en Geelgors hieraan te danken is, blijft onzeker.

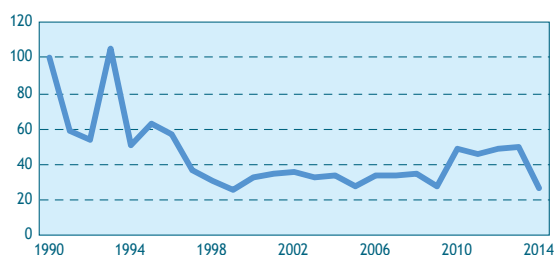
De Boomleeuwrik beleefde een piekjaar in 2013 en nam in 2014 wat af. Desondanks was 2014 het op één na beste jaar sinds de start van de BMP-tellingen. De soort is een ambassadeur

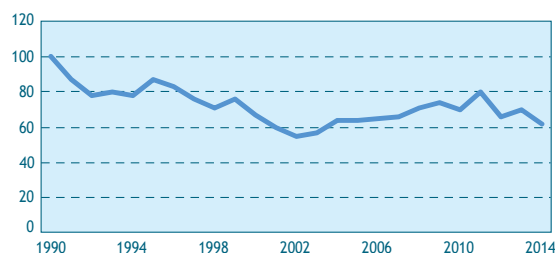
De Fluiter had een terugval in 2014.
Foto: Ran Schols

Figuur 3. Verdeling van de in 2014 onderzochte BMP-telgebieden naar habitat (N=1872).

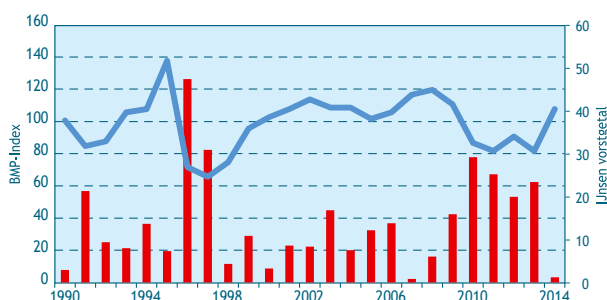
Figuur 4. Fluiter, trend in Nederland (index, 1990 = 100), 1990-2014.

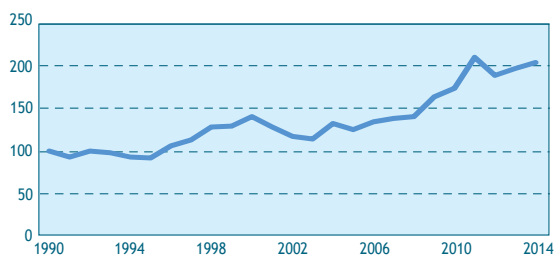
Figuur 5. Fitis, trend in Nederland, 1990-2014.

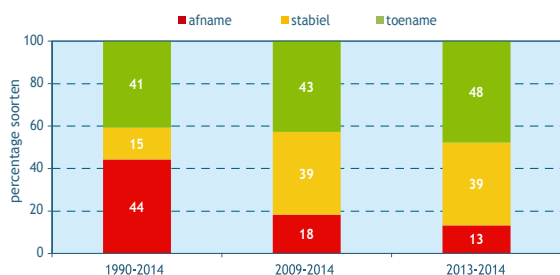
Rietgorzen nemen toe.
Foto: Hans Gebuis

Figuur 6. Winterkoning, trend in Nederland 1990-2014 (lijn), afgezet tegen het vorstgetal van IJnsen (balk, IJnsen getal >28,5 is een koude winter, winter 2013/14 extreem zacht).

Figuur 7. Grasmus, trend in Nederland, 1990-2014.

Figuur 8. Trend van 111 met het BMP gevolgde broedvogelsoorten op lange, middellange en korte termijn.

voor zandig open terrein in heide, duin en open bos; een habitat waar zich ook andere al dan niet gevleugelde doelsoorten van natuurbeleid thuis voelen. De aandacht voor dit specifieke habitattypen bij natuurbeheerders speelt zeker een rol bij de toename van de Boomleeuwerik.

Ook enkele Afrika-gangers verging het goed, waaronder de Grasmus die na een dipje in 2011 weer verder steeg. Gunstige overwinteringsmogelijkheden in de Sahel spelen een grote rol, maar omstandigheden bij ons zijn medebepalend. De Zwartkop is in bos stabiel, maar neemt landelijk toe, vooral dankzij uitbreiding van opgaand groen in het landelijk gebied.

De grote lijnen: kort, middel en lang

Het broedseizoen van 2014 was een van de beste sinds de start van het BMP. Prima condities in het voorjaar, een milde voorafgaande winter, veel muizen, niet te droge omstandigheden in de Sahel: een fraaie potpourri waaruit veel vogelsoorten het hunne haalden. Een vergelijking met broedseizoen 2013 spreekt duidelijke taal: liefst 48% van de 111 middels het BMP gevolgde soorten deed het beter dan het jaar ervoor, slechts 13% deed het slechter. Opbeurende cijfers, maar vergeet niet dat we een uitzonderlijk goed voorjaar naast een behoorlijk slecht exemplaar plaatsen; 2013 was immers dat voorjaar van langdurige koude, droogte en muizenschaarste.

Als we ons focussen op de periode 2009-2014 vallen de scherpe kanten van uitschieters 2013 en 2014 af. Desondanks blijft een positief beeld over, net als gezien over wat langere termijn. Voor veel soorten geldt echter dat ze, ondanks recente positieve stapjes, nog lang niet op het peil van 1990 zijn.

We zijn, met jullie, enorm benieuwd hoe het de komende jaren verdergaat. Zet dat heel (!) voorzichtige herstel in landelijk gebied door? Blijven Sahelgangers op het goede spoor? Gaan we de effecten van een betere bescherming van Natura 2000-gebieden terugzien?

Wie meedoet (of blijft doen) aan het BMP zal, samen met vele anderen, de antwoorden vinden.

● Jan-Willem Vergeer

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en een jaarlijkse bijdrage van Sovon.

Wat willen we bereiken?

Met het fonds wil Sovon twee zaken mogelijk maken:

- het schrijven van wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. Deze zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en -overdracht;
- publicaties door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon. Met het fonds wil Sovon een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna, een jubileumoverzicht, e.d.

Recent gesteunde projecten

- Van IJsdruiker tot IJsgors van VWG Arnhem e.o.
- Niet teveel praten, maar doen - 40 jaar Vogelwacht Uffelte e.o.
- Vrije Vogels van Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland

Hoe kunt u bijdragen?

U kunt op de volgende manieren helpen:

- een eenmalige donatie;
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- het Fonds bekend maken bij andere mogelijk belangstellenden. Hiervoor is een folder beschikbaar.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

